

EUGENIUSZ KOWALEWSKI, AGATA BZDYŃ

Prawo właściwe dla umów ubezpieczenia w świetle prawa polskiego na tle regulacji europejskich

W obliczu znaczących zmian w dziedzinie prawa prywatnego międzynarodowego na arenie europejskiej, w związku z wejściem w życie Rozporządzeń Parlamentu Europejskiego i Rady, traktujących o prawie właściwym dla zobowiązań umownych oraz pozaumownych, również polski ustawodawca zdecydował się wprowadzić nowoczesne rozwiązania dla tej gałęzi prawa. W dniu 4 lutego 2011 r. Sejm uchwalił nową ustawę Prawo prywatne międzynarodowe. Okoliczność ta ma bardzo duże znaczenie dla wszystkich stosunków prawnych powiązanych z różnymi systemami prawnymi, w tym również dla międzynarodowych stosunków ubezpieczenia, w związku z tym, że wprowadziła do naszego systemu prawnego nowoczesne rozwiązania dostosowane do rzeczywistości gospodarczej, w której stosunki gospodarcze między podmiotami znajdującymi się w różnych państwach stały się codziennością.

Do dnia wejścia w życie nowej ustawy PPM prawo właściwe dla umów ubezpieczenia uregulowane było w kilku aktach prawnych, w zależności od rodzajów ryzyka, które były nimi objęte. Stan taki powodował, że w tej dziedzinie panował chaos, a strony umów nie mogły uzyskać dostatecznej pewności co do prawa, według którego norm określone będą ich prawa i obowiązki. Celem wprowadzenia nowych regulacji w przedmiocie prawa właściwego dla umów ubezpieczenia, zarówno na szczeblu europejskim, jak również w Polsce, było uproszczenie, ujednoczenie i umieszczenie przepisów mówiących o prawie właściwym dla umowy ubezpieczenia w jednym akcie prawnym. Czy jednak cele te udało się zrealizować? Czy może nadal strony umów ubezpieczenia zmuszone będą poszukiwać właściwych dla siebie rozwiązań w gąszczu skomplikowanych i niezrozumiałych przepisów?

Wprowadzenie

W dniu 4 lutego 2011 r., po kilkuletnich pracach nad projektem, Sejm RP uchwalił nową ustawę Prawo prywatne międzynarodowe [zwaną dalej „ustawą PPM”]¹. W toku prac nad nią ujawniły się

1. Ustawa ta w niezmienionym brzmieniu została przyjęta przez Senat 30 marca 2011 r. i ogłoszona w Dzienniku Ustaw z 15 kwietnia 2011 r., Nr 80, poz. 432. Zgodnie z treścią art. 81 ustawy jej postanowienia weszły w życie 16 maja 2011 r., jednocześnie przestała obowiązywać dotychczasowa ustawa Prawo prywatne międzynarodowe z 1965 r.

sprzeczności co do tego, czy naszemu ustawodawstwu potrzebna jest całkowicie nowa ustawa regulująca kwestie kolizyjnoprawne. Przedstawiciele doktryny² podnosili, że cel, jaki przyświecał twórcom nowej ustawy, można było osiągnąć przez nowelizację wcześniej obowiązujących przepisów, bowiem prace nad ujednoczeniem norm kolizyjnych w ramach trwającej harmonizacji prawa prywatnego międzynarodowego na szczeblu europejskim są tak dalece zaawansowane, że z chwilą ich wejścia w życie krajowe uregulowania prawne stracą swoje dotychczasowe znaczenie³. Z uwagi jednak na fakt, że regulacje stworzone w ramach procesów ujednoczenia prawa prywatnego państw należących do Unii Europejskiej swoim zasięgiem nie objęły wszystkich państw członkowskich⁴, jak też z racji tego, iż konieczne stało się uzupełnienie licznych luk prawnych w obowiązującej dotychczas ustawie oraz dostosowanie jej do nowej rzeczywistości gospodarczej, kwestia uchwalenia krajowej ustawy regulującej kwestie kolizyjnoprawne wydawała się uzasadniona⁵. Mimo że nowa ustawa PPM w wielu przypadkach odsyła bezpośrednio do przepisów prawa europejskiego, to jej przepisy będą miały zastosowanie nie tylko dla powstania stosunków transgranicznych, związanych z prawem państw należących do Unii Europejskiej, ale również z prawem państw nienależących do niej – z tego powodu należało wprowadzić zmiany również w treści polskich przepisów kolizyjnych. Zabieg taki zastosowano w przypadku uregulowań dotyczących prawa właściwego dla zobowiązań umownych⁶, zobowiązań pozaumownych⁷, jak też prawa właściwego dla roszczeń z tytułu szkód związanych z wypadkami drogowymi⁸, co ma bezpośredni wpływ na stosowanie przepisów dotyczących umowy ubezpieczenia.

Prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia na mocy postanowień art. 28 ust. 1 nowej ustawy PPM będzie określone zgodnie z przepisami Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. (Rzym I) o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, a przede wszystkim z jego art. 7, bezpośrednio regulującym to zagadnienie. Wyjątkiem jednakże

2. Przeciwno potrzebie uchwalenia nowej ustawy Prawo prywatne międzynarodowe, a za dostosowywaniem do norm europejskich w drodze nowelizacji dotychczas obowiązujących przepisów wielokrotnie wypowiedzieli się prof. dr hab. A. Mączyński, prof. dr hab. K. Zawada i dr M. Czepelak.
3. Tak A. Mączyński, *Opinia o projekcie ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe (druk sejmowy 1277) z dnia 16 grudnia 2008 r.*, Biuro Analiz Sejmowych, Opinie Zlecone – tekst dostępny 12 kwietnia 2012 r. pod adresem strony internetowej: [http://orka.sejm.gov.pl/EKSBAS.nsf/0/C125728000417C20C12575390049B561/\\$file/i3249-08.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/EKSBAS.nsf/0/C125728000417C20C12575390049B561/$file/i3249-08.pdf).
4. Na podstawie art. 1 i 2 Protokołu w sprawie stanowiska Zjednoczonego Królestwa i Irlandii, dołączonego do Traktatu o Unii Europejskiej oraz do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, a także art. 1 i 2 Protokołu w sprawie stanowiska Danii, dołączonego do Traktatu o Unii Europejskiej oraz do Traktatu ustanawiającego Wspólnotę Europejską, pierwotnie Zjednoczone Królestwo Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej oraz Dania nie uczestniczyły w procesie przyjęcia rozporządzenia, jednak tylko Dania nie jest nim związana i go nie stosuje. 24 lipca 2008 r. Zjednoczone Królestwo notyfikowało Komisji Europejskiej zamiar przyjęcia i stosowania Rozporządzenia Rzym I, na co Komisja wyraziła zgodę.
5. Tak: M. Pazdan, *O potrzebie uchwalenia nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych nr 1 (21) 2009, s. 29–46.
6. W tym zakresie polska ustawa odsyła do przepisów Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) Nr 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych (Dz. U. UE L.08.177.6).
7. W odniesieniu do zagadnień związanych z prawem właściwym dla zobowiązań pozaumownych na mocy ustawy PPM zastosowanie znajdują przepisy Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) z dnia 11 lipca 2007 r. dotyczące prawa właściwego dla zobowiązań pozaumownych („Rzym II”) (Dz. Urz. UE L 199 z 31.07.2007 r.).
8. Zgodnie z treścią art. 34 ustawy PPM prawo właściwe dla pozaumownej odpowiedzialności cywilnej określają postanowienia Konwencji o prawie właściwym dla wypadków drogowych, sporządzonej w Hadze 4 maja 1971 r. (Dz. U. z 2003 r., Nr 63, poz. 585).

jest art. 29 nowej ustawy PPM, który w wykonaniu delegacji wskazanej w art. 7 ust. 4 lit. b) rozporządzenia stanowi, że w przypadku umów ubezpieczenia obowiązkowego, jeśli obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia został nałożony przez prawo polskie, stosować należy wyłącznie prawo polskie. Należy jednak mieć na uwadze, że w większości przypadków umów ubezpieczenia, które zawierają element międzynarodowy, nie będzie możliwe na gruncie prawa polskiego wskazanie norm kolizyjnych bez odwołania się do istniejących w tym zakresie regulacji europejskich.

Co więcej, nowa ustawa dokonała dalej idących zmian, których skutki są znamienne dla oceny regulacji prawa właściwego dla umowy ubezpieczenia. Otóż zgodnie z art. 78 ustawy uchylono treść art. 129 ust. 3–5 oraz art. 130 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej⁹, a także art. 3 ust. 2 ustawy z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych¹⁰. W związku z tym ponownej analizy i wyjaśnienia wymaga kwestia wskazania prawa właściwego dla umów ubezpieczenia, zważywszy na fakt, że niektóre istniejące w chwili obecnej opracowania, dotyczące tego tematu, są napisane w sposób chaotyczny.¹¹

Prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia przed wejściem w życie nowej ustawy PPM – krytyka

W poprzednio obowiązującym stanie prawnym¹² normy kolizyjne dotyczące prawa właściwego dla umów ubezpieczenia były niebywale kazuistyczne i skomplikowane¹³. Problematyka ta była uregulowana przede wszystkim w ustawie Prawo międzynarodowe prywatne z 1965 r., która zawierała ogólne normy kolizyjne dotyczące zobowiązań, które w przypadku umów ubezpieczenia miały zastosowanie w braku wyboru prawa przez strony umowy, a także do umów, które nie mogły być zakwalifikowane do katalogu umów ubezpieczenia tzw. dużych ryzyk. Jednocześnie przepisy dotyczące prawa właściwego dla umów ubezpieczenia znajdowały się w przepisach szczególnych. Przede wszystkim należy wskazać przepisy art. 129 ust. 3–5 i art. 130 ustawy o działalności ubezpieczeniowej, które zawierały wskazania dotyczące wyboru prawa właściwego dla umów ubezpieczenia zawieranych z zagranicznym zakładem ubezpieczeń, mającym swoją siedzibę na terenie Unii Europejskiej, a prowadzącym działalność na terenie Polski. Dzięki temu regulacja prawa właściwego w treści przepisów ustawy o działalności ubezpieczeniowej nie miała charakteru powszechnego¹⁴. Konieczność uregulowania kwestii dotyczących prawa właściwego dla umów ubezpieczenia związana była z obowiązkiem implementacji dyrektyw ubezpieczenio-

9. Dz. U. z 2010 r., Nr 11, poz. 66 – tekst jednolity z późn. zm.

10. Dz. U. z 2003 r., Nr 124, poz. 1152, z późn. zm.

11. K. Policha, A. Wnęk, *Prawo prywatne międzynarodowe. Zasady wyboru prawa właściwego dla dużych ryzyk ubezpieczeniowych. Zagadnienia praktyczne*, „Prawo Asekuracyjne” nr 3/2011, s. 3–16.

12. Odnosząc się do poprzedniego stanu prawnego autorzy mają na myśli stan prawny bezpośrednio przed wejściem w życie postanowień Rozporządzenia Rzym I.

13. E. Kowalewski, *Problematyka kolizyjnego prawa ubezpieczeniowego*, PiP 2005, z. 2, s. 21–33.

14. B. Fuchs, *Normy kolizyjne dla umów ubezpieczenia w prawie wspólnotowym i w prawie polskim – zagadnienia wybrane*, „Rejent” nr 1 {213}/2009, s. 22.

wych tzw. „drugiej generacji”¹⁵ w przedmiocie ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie oraz ubezpieczeń na życie¹⁶, które odnosiły się do tych zagadnień. Wprowadzenie do polskiego porządku prawnego postanowień dyrektyw ubezpieczeniowych w zakresie wyboru prawa miało przyczynić się do zwiększenia ochrony ubezpieczających¹⁷, jednakże zabieg ten jedynie skomplikował normy prawne w tym zakresie, a w konsekwencji wspomniany cel nie został zrealizowany. W doktrynie podnoszono, że przepisy art. 129 ust. 3–5 i art. 130 ustawy o działalności ubezpieczeniowej nie były normami kolizyjnymi, a zawierały jedynie ogólne wskazówki, czy też domniemania dotyczące wyboru prawa właściwego, które skierowane były do stron umowy¹⁸, przy czym *de facto* ograniczały swobodę stron przez wskazanie, że mogą wybrać prawo jedynie państwa członkowskiego Unii Europejskiej.

Wprowadzenie wspomnianych regulacji do polskiego porządku prawnego skomplikowało również reżim kolizyjnoprawny umów dotyczących dużych ryzyk, a w szczególności umowy ubezpieczenia morskiego. Przed wejściem w życie ustawy o działalności ubezpieczeniowej, zgodnie z art. 359 § 1 i 2 ustawy z dnia 18 września 2001 r. kodeks morski¹⁹, strony mogły swobodnie wybrać prawo dla takiej umowy ubezpieczenia, w braku wyboru natomiast zastosowanie znajdowały przepisy ustawy PPM z 1965 r.²⁰ Po wejściu w życie ustawy o działalności ubezpieczeniowej, na mocy jej art. 129, prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia morskiego było określane na podstawie tego przepisu, jeśli umowa ubezpieczenia zawierana była z zagranicznym zakładem ubezpieczeń, albo na podstawie przepisów kodeksu morskiego lub ustawy PPM z 1965 r., gdy umowa była zawierana bądź to z rodzimym zakładem ubezpieczeń, bądź z zakładem ubezpieczeń, który swoją siedzibę miał poza granicami Unii Europejskiej²¹.

Z powyższych rozważań wynika, że do dnia wejścia w życie nowej ustawy PPM w kwestiach związanych z ustaleniem prawa właściwego dla umów ubezpieczenia panował chaos. Sprawę dodatkowo skomplikował fakt ratyfikowania przez Polskę Konwencji nr 80/934 o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, która na mocy art. 1 ust. 3 wyłączała z przedmiotowego zakresu zastosowania umowy ubezpieczenia, które pokrywały ryzyka zlokalizowane na terytorium państw członkowskich, za wyjątkiem umów reasekuracji²². Z chwilą wejścia w życie konwencji jej postanowienia miały pierwszeństwo przed normami kolizyjnymi zawartymi w ustawie PPM z 1965 r. w od-

-
15. Art. 129 ust. 3–5 oraz art. 130 ustawy o działalności ubezpieczeniowej pojawiły się w jej treści w związku z koniecznością implementacji do prawa polskiego Dyrektywy 88/357/EWG oraz Dyrektywy 2002/83/WE [skonsolidowanej dyrektywy dotyczącej ubezpieczeń na życie].
 16. Szczegółowo zagadnienia związane z prawem właściwym dla ubezpieczeń na życie przed wejściem w życie nowej ustawy PPM omawia M. Fras, *Prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia na życie*, „Prawo Asekuracyjne” nr 1/2008, s. 45 i n.
 17. K. Malinowska, *Komentarz do art. 129 ustawy o działalności ubezpieczeniowej*, w: *Prawo ubezpieczeń gospodarczych. Komentarz. Tom I. Komentarz do przepisów prawnych o funkcjonowaniu rynku ubezpieczeń*, red. Z. Brodecki, M. Glicz, M. Serwach, Wolters Kluwer 2010, LEX el., stan prawny na 1 października 2009 r.
 18. Okoliczność, że normy te skierowane są do stron umowy, a nie do organów stosujących prawo, co jest główną cechą norm kolizyjnych, była podstawą krytyki poprawności legislacyjnej przepisów art. 129 ust. 3–5 oraz art. 130 ustawy o działalności ubezpieczeniowej. Tak: E. Kowalewski, *Problematyka...*, op. cit., s. 31–32.
 19. Dz. U. 2009, Nr 217, poz. 1689 – tekst jednolity.
 20. E. Kowalewski, *Ubezpieczenia transgraniczne – aspekty prawne*, „Forum Dyskusyjne Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych” 2005, z. 5, Warszawa, s. 9–24.
 21. E. Kowalewski, *Problematyka*, op. cit., s. 28.
 22. Dz. U. WE z 1980 r., L 266, s. 1 oraz Dz. U. z 22 stycznia 2008 r., Nr 10, poz. 57.

niesieniu do umów ubezpieczenia, których ryzyko zlokalizowane zostało poza terytorium państw członkowskich. Jednocześnie normy kolizyjne dla zobowiązań umownych zawarte w ustawie PPM z 1965 r. miały nadal zastosowanie do umów ubezpieczenia, które zostały wyłączone z zakresu zastosowania konwencji, a nie były objęte przepisami ustawy o działalności ubezpieczeniowej, tj. do umów zawieranych przez polskich ubezpieczycieli oraz ubezpieczonych, którzy mieli swoje siedziby poza terytorium Unii Europejskiej.²³

Kolejnym problemem, z którym borykało się prawo kolizyjne umów ubezpieczenia, był fakt, że przepisy dotyczące tego zagadnienia zawarte były w kilku aktach prawnych, co powodowało, że dla tożsamych rodzajowo stosunków prawnych zastosowanie miały różne przepisy prawa, a w konsekwencji sytuacja prawna stron tych stosunków była zróżnicowana²⁴. Uchwalenie nowej ustawy PPM, która uchyliła wspomniane art. 129 ust. 3–5 i art. 130 ustawy o działalności ubezpieczeniowej, przyczyniło się do zlikwidowania rozwarstwienia reżimów kolizyjnoprawnych umów ubezpieczenia dzięki ujednoczeniu przepisów prawa dotyczących tej dziedziny i umieszczeniu ich w jednym akcie prawnym.

Zakres przedmiotowy i terytorialny polskiej ustawy PPM oraz rozporządzenia Rzym I, w odniesieniu do umów ubezpieczenia

Rozporządzenie Rzym I, przez objęcie swoim zakresem wszystkich rodzajów umów ubezpieczenia – zarówno umów ubezpieczenia majątkowego, jak i umów ubezpieczenia na życie, bez względu na to, gdzie umiejscowione jest objęte ochroną ubezpieczeniową ryzyko, czy gdzie ma miejsce swojego zwykłego pobytu osoba objęta ubezpieczeniem na życie²⁵, miało rozwiązać problem fragmentaryzacji przepisów kolizyjnoprawnych dotyczących umowy ubezpieczenia. Do chwili wejścia w życie postanowień rozporządzenia były one umieszczone w dyrektywach ubezpieczeniowych, implementowanych z różnym skutkiem do porządków prawnych państw członkowskich, a pominiętych w przepisach w Konwencji rzymskiej z dnia 19 czerwca 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych, gdy chodziło o umowy ubezpieczenia, na podstawie których ubezpieczane było ryzyko umiejscowione na terenie państw członkowskich.²⁶ Zgodnie z treścią art. 23 rozporządzenia zastępuje ono wszystkie dotychczasowe akty prawne, które zawierały normy kolizyjne w zakresie uregulowanym w art. 7. Co więcej, na mocy art. 24 ust. 1 rozporządzenie zastąpiło Konwencję rzymską w państwach członkowskich, z wyjątkiem należących do nich terytoriów, które są objęte przepisami tej konwencji, a do których nie stosuje się niniejszego rozporządzenia zgodnie z art. 299 Traktatu. Podkreśla się również, że wobec umów ubezpieczenia pokrywają-

23. M. Fras, *Legislacyjna koncepcja kodeksu ubezpieczeń a kolizyjne prawo ubezpieczeniowe*, w: *O potrzebie polskiego kodeksu ubezpieczeń*, red. E. Kowalewski, Toruń 2009, s. 289.

24. B. Fuchs, op. cit., s. 26.

25. E. Kowalewski, komentując kwestie związane z lokalizacją ryzyka jeszcze na gruncie przepisów Dyrektywy Rady 90/619/EEC uzupełniającej Dyrektywę 79/267/EEC, posługującej się w tym zakresie pojęciem „państwo członkowskie zobowiązania” [który to termin został przejęty przez Dyrektywę 2002/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 listopada 2002 r. w jej art. 1 ust. 1 lit. g), zwracał uwagę, że do ubezpieczeń na życie trudno stosować termin „lokalizacja ryzyka”, chyba że założymy, że dana osoba jest tak specyficznie pojmowanym ryzykiem. – E. Kowalewski, *Ubezpieczenia...*, op. cit., s. 9–24.

26. Dz. Urz. UE 2005 C 334/3.

cych ryzyka położone na terytorium państw należących do Europejskiego Obszaru Gospodarczego, uczestniczących w tworzeniu wspólnego rynku, a niebędących członkami Unii Europejskiej, zastosowanie będą miały przepisy art. 3, 4 i 6 Rzym I, które z założenia nie miały obowiązywać w tym zakresie.²⁷ W literaturze podkreśla się, że mimo tego, że udało się wprawdzie doprowadzić do stanu, w którym przepisy regulujące prawo właściwe dla wszystkich rodzajów umów ubezpieczenia znajdują się w jednym akcie prawnym, jednak pozostało to bez wpływu na wysoki stopień skomplikowania norm kolizyjnych.²⁸

Terytorialny zakres zastosowania rozporządzenia określony został dwupoziomowo. Po pierwsze, wyznaczają go granice państw członkowskich związanych jego przepisami; po drugie, wyznaczany jest przez podstawowy łącznik kolizyjnoprawny przyjęty przez twórców rozporządzenia, którym jest umiejscowienie ryzyka. Zgodnie z art. 1 ust. 4 rozporządzenia, państwami członkowskimi w rozumieniu jego przepisów są państwa UE, związane jego przepisami, z wyjątkiem przepisów art. 3 ust. 4 oraz art. 7, w treści których termin ten oznacza wszystkie państwa członkowskie UE. Tym samym w zakresie przepisów kolizyjnoprawnych, dotyczących umowy ubezpieczenia, rozporządzenie stosuje się również wobec umów ubezpieczenia pokrywających ryzyka położone w Danii, która jest jedynym państwem członkowskim UE nieuczestniczącym w procesie harmonizacji prawa prywatnego na mocy postanowień art. 61–65 TWE. Takie rozróżnienie, odnoszące się do zakresu terytorialnego zastosowania rozporządzenia, zostało wprowadzone z uwagi na to, że rozporządzenie zastępuje przepisy kolizyjne występujące w dyrektywach, które podlegały implementacji do krajowych porządków prawnych, również w Danii, dzięki czemu możliwe jest zapewnienie jednolitości i kontynuacji stosowania dotychczasowych przepisów prawa wraz z ewentualnymi zmianami, wynikającymi z tego, że rozporządzenie inkorporuje również inne przepisy prawa wspólnotowego, w których zawarte były normy kolizyjne.²⁹

Co więcej, podczas prac nad Dyrektywą Parlamentu i Rady 2009/138/WE z 25 listopada 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności ubezpieczeniowej i reasekuracyjnej (Wyłącalność II)³⁰ w jednej z propozycji przepisów tej dyrektywy pojawił się art. 176, mówiący, że nawet państwa członkowskie niestosujące Rzym I są zobowiązane stosować jego postanowienia w celu określenia prawa właściwego dla umów ubezpieczenia, w zakresie określonym w art. 7 tego rozporządzenia. Ostatecznie, w treści przyjętej dyrektywy propozycja ta została umieszczona w punkcie 88 Preambuły oraz powtórzona w art. 178 Dyrektywy³¹. Zastosowanie takiego zabiegu legislacyjnego zapewniło, iż w stosunku do umów ubezpieczenia Dania również jest zobowiązana stosować przepisy kolizyjne wskazane w art. 7 rozporządzenia.

Zakresem przedmiotowym art. 7 ust. 1 rozporządzenia objęte zostały umowy ubezpieczenia, co do których wcześniej nie istniały regulacje wspólnotowe o charakterze kolizyjnoprawnym, tj. umowy zawierane przez ubezpieczycieli nieposiadających siedziby lub oddziału na terytorium

27. H. Heiss, *Insurance contracts in Rome I: Another recent failure of the European Legislature*, Yearbook of Private International Law 2008, vol. 10, s. 266.

28. Ibidem, s. 263.

29. A. Bělohávek, *Rozporządzenie Rzym I. Konwencja Rzymska. Komentarz, T. 1*, Warszawa 2010, s. 1193.

30. COM (2008) 119 final, tekst dostępny 16 października 2011 r. pod adresem: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008PC0119:PL:HTML>.

31. Pełny tekst Dyrektywy dostępny 16 października 2011 r. pod adresem: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:335:0001:0155:PL:PDF>.

UE oraz umowy pokrywające ryzyka zlokalizowane na terenie państw członkowskich UE. W ten sposób zostało zlikwidowane zróżnicowanie norm kolizyjnych dla takich umów ubezpieczenia, które były stosowane przez państwa członkowskie na podstawie obowiązujących regulacji zawartych w dyrektywach lub na podstawie postanowień prawa wewnętrznego tych państw – były one bowiem wyłączone spod zakresu zastosowania Konwencji rzymskiej na mocy art. 1 ust. 3.³² Co więcej, do zakresu przedmiotowego rozporządzenia włączono przepisy kolizyjne, które w poprzednim stanie prawnym zawarte były w poszczególnych dyrektywach. Tym samym zakres prawa właściwego dla umowy ubezpieczenia uregulowano w rozporządzeniu bardzo szeroko. Należy mieć również na uwadze, że kryterium oceny, na podstawie którego dokonuje się wskazania prawa właściwego, w dalszym ciągu jest umiejscowienie ryzyka, przy czym przepisy rozporządzenia znajdują zastosowanie w następujących sytuacjach:

- 1) dla umów ubezpieczenia tzw. dużych ryzyk³³ – bez rozróżnienia, czy umiejscowione jest ono na terenie państwa członkowskiego, czy też nie;
- 2) dla umów ubezpieczenia obejmujących tzw. ryzyka masowe – w przypadku umiejscowienia ich na terenie państw członkowskich UE;
- 3) dla umów ubezpieczenia obejmujących tzw. ryzyka masowe – umiejscowionych poza terytorium państw członkowskich UE.

Należy zaznaczyć, że do umów wskazanych w punktach 1 i 2 będą miały zastosowanie postanowienia art. 7 rozporządzenia, a w sytuacji określonej w punkcie 3, w zależności, czy będą to umowy o charakterze konsumenckim, czy też nie, zastosowanie będą miały albo przepisy ogólne rozporządzenia, tj. art. 3 i art. 4 w przypadku umów o charakterze profesjonalnym, albo art. 6 w przypadku umów konsumenckich.³⁴

Mimo tak szeroko ukształtowanego zakresu przedmiotowego, rozporządzenie wyraźnie wyłącza spod zakresu zastosowania art. 7 umowy reasekuracji, których prawo właściwe, w braku wyboru prawa przez strony, określane będzie na mocy przepisów ogólnych rozporządzenia, tj. art. 3 i art. 4. Natomiast na mocy art. 1 ust. 2 lit. j przepisów rozporządzenia nie stosuje się do umów ubezpieczenia wynikających z operacji przeprowadzanych przez organizacje niebędące zakładami, o których mowa w art. 2 Dyrektywy 2002/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 5 listopada 2002 r. dotyczącej ubezpieczeń na życie³⁵, których przedmiotem jest zapewnienie pracownikom lub osobom pracującym na własny rachunek, należącym do zakładu lub grupy zakładów, lub do określonej grupy lub grup zawodowych, świadczeń w przypadku śmierci lub dożycia określonego wieku, przerwania lub ograniczenia działalności, choroby zawodowej lub

32. A. Bělohávek, op. cit., s. 1184.

33. Definicja „dużych ryzyk” znajduje się w art. 2 ust. 1 pkt 2 ustawy z 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej, która jest wzorowana na definicji zawartej w Drugiej Dyrektywie Rady z 22 czerwca 1988 r. [88/357 EWG] w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie i ustanowienia przepisów ułatwiających skuteczne korzystanie ze swobodny świadczenia usług oraz zmieniającej dyrektywę 73/239/EWG, Dz. Urz. UE L 172/1 z 04/07/1988, pełny tekst Dyrektywy dostępny 16 października 2011 r. pod adresem: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:06:01:31988L0357:PL:PDF>.

34. Tak również: K. Ludwichowska, Th. Thiede, *Reżim kolizyjny umowy ubezpieczenia po wejściu w życie rozporządzenia Rzym I*, „Prawo Asekuracyjne” nr 2(59)/2009, s. 63.

35. Pełny tekst Dyrektywy dostępny 16 października 2011 r. pod adresem: <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:06:06:32002L0083:PL:PDF>.

wypadku przy pracy. Wskazane umowy ubezpieczenia są również wyłączone spod zakresu zastosowania wspomnianej Dyrektywy 2002/83/WE na podstawie art. 3 ust. 3, dlatego też w odniesieniu do takich umów wskazanie prawa właściwego musi nastąpić na podstawie wewnętrznych przepisów kolizyjnych³⁶.

Zgodnie z treścią art. 1 ust. 1 ustawy PPM jej przepisy mają zastosowanie dla uregulowania prawa właściwego dla stosunków z zakresu prawa prywatnego, związanych z więcej niż jednym państwem. Odsyłając do bezpośredniego zastosowania przepisów rozporządzenia Rzym I w stosunku do wskazania prawa właściwego dla zobowiązań umownych, w tym również dla umów ubezpieczenia, mimo pojawiającej się w toku prac legislacyjnych krytyki takiego rozwiązania, polski ustawodawca potwierdził jedynie fakt, że przepisy rozporządzenia mają bezpośrednie zastosowanie w prawie polskim nie tylko w stosunkach z państwami członkowskimi UE, lecz również z państwami, które do niej nie należą. Takie podejście jest jednocześnie potwierdzeniem uniwersalizmu, który przyświecał twórcom rozporządzenia, i jest jedną z naczelnych jego zasad³⁷. Co więcej, jeśli idzie o zakres przedmiotowy ustawy w odniesieniu do wskazania prawa właściwego dla umów ubezpieczenia, to zaznaczyć należy, że na podstawie art. 28 ust. 2 ustawy PPM polski ustawodawca wskazał, wobec braku uzasadnienia dla zastosowania innego rozwiązania tej kwestii, iż w celu określenia prawa właściwego dla umów zdefiniowanych w art. 1 ust. 2 lit. j rozporządzenia Rzym I, zastosowanie mają znaleźć przepisy tego rozporządzenia. Tym samym rozszerzono zakres przedmiotowy polskiej ustawy PPM w stosunku do norm kolizyjnych umowy ubezpieczenia. Natomiast samą kwestię, czy dla określenia prawa właściwego mają mieć zastosowanie przepisy ogólne, czy też przepisy art. 7 rozporządzenia, pozostawiono decyzji organów stosujących prawo w okolicznościach konkretnego przypadku.³⁸

Ograniczenia swobody wyboru prawa właściwego dla umów ubezpieczenia

Przechodząc do kwestii szczegółowych, związanych z ukształtowaniem przepisów wskazujących prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia na mocy rozporządzenia Rzym I, a co za tym idzie również polskiej ustawy Prawo prywatne międzynarodowe, wskazać należy, że zarówno na podstawie przepisów ustawy, jak i rozporządzenia, należytego uznania w przepisach prawa prywatnego międzynarodowego doczekała się fundamentalna dla wszystkich stosunków prywatnoprawnych zasada autonomii woli stron stosunków zobowiązaniowych³⁹. Zgodnie z treścią art. 4 ust. 1 ustawy PPM oraz art. 3 ust. 1 rozporządzenia Rzym I pierwszeństwo w określeniu prawa właściwego

36. P. Stone, *EU Private International Law*, 2nd edition, Elgar European Law 2010, s. 362.

37. A. Bonomi, *Quelques observations sur le Règlement Rome I sur la loi applicable aux obligations contractuelles*, [w:] J. de Mestre, A. Bonomi, A. Albarian, *Regards comparatistes sur le phénomène contractuel*, Aix-en-Provence 2006, s. 227 i tej samej autorki: *Rome I Regulation on the Law Applicable to Contractual Obligations. Some general remarks*, Yearbook of Private International Law 2008, vol. X, s. 168.

38. Szerzej na ten temat: M. Kropka, *Kolizyjnoprawna regulacja umowy ubezpieczenia w Rozporządzeniu Rzym I*, Wydawnictwo UŚ, Katowice 2010, s. 62–100.

39. S. Symeonides, *Party autonomy in Rome I and II from a comparative perspective*, [w:] K. Boele-Woelki, T. Einhorn, D. Girsberger & S. Symeonides (red.), *Convergence and Divergence in Private International Law – Liber Amicorum Kurt Siehr*, Eleven International Publishing, Netherlands 2010, s. 522.

dla danego stosunku prywatnoprawnego mają jego strony. Oznacza to, że mogą one swobodnie wybrać prawo właściwe dla łączącego je stosunku w całości lub w części, a wybór taki może być dokonany wprost lub w sposób dorozumiany, co w tym ostatnim przypadku będzie wymagało ustalenia na podstawie postanowień umowy, jak i okoliczności towarzyszących jej zawarciu, jakie prawo jest w danym przypadku właściwe i zgodne z wolą stron⁴⁰.

Jednakże w odniesieniu do umowy ubezpieczenia ustawodawca unijny ujmuje tę kwestię nieco inaczej. Jak już zostało to wskazane, regulacją art. 7 rozporządzenia dotyczącą umowy ubezpieczenia objęte zostały umowy ubezpieczenia dużych ryzyk, umowy ubezpieczenia ryzyk masowych, na podstawie których ubezpieczane jest ryzyko położone na terenie państw członkowskich. Poza zakresem art. 7 zostały umowy ubezpieczenia ryzyk masowych, których przedmiotem jest ryzyko położone poza terytorium państw członkowskich, a także umowy reasekuracji. Jednocześnie w ramach umów ubezpieczenia objętych zakresem przedmiotowym wskazanym w art. 7 rozporządzenia zróżnicowano zakres wyboru prawa dla poszczególnych umów. I tak, gdy umowa dotyczy ubezpieczenia dużego ryzyka, zastosowanie ma ust. 2 art. 7, który wskazuje, że taka umowa podlega prawu swobodnie wybranemu przez strony, zgodnie z treścią art. 3 rozporządzenia. Natomiast w stosunku do umów ubezpieczenia ryzyk masowych ograniczono możliwość swobodnego wyboru prawa do praw państw enumeratywnie wskazanych w ust. 3 art. 7 rozporządzenia. Podkreślano przy tym, że celem takiego zabiegu była konieczność zapewnienia ochrony słabszej stronie umowy⁴¹, która może być zaangażowana w takim stosunku prawnym, przed możliwością poddania umowy ubezpieczenia prawu, które znacznie ograniczałoby odpowiedzialność ubezpieczyciela, a ponieważ umowy takie w rzeczywistości rzadko są przedmiotem negocjacji, wybór prawa najczęściej będzie zatem akceptowany przez podmiot poszukujący ochrony ubezpieczeniowej⁴².

Swobodny wybór prawa dla umów ubezpieczenia został dopuszczony do:

- 1) umów reasekuracji,
- 2) umów ubezpieczenia dużych ryzyk,
- 3) a także umów ubezpieczenia ryzyk masowych, gdy ubezpieczane przez nie ryzyko nie jest zlokalizowane na terytorium państw członkowskich, stosujących rozporządzenie w rozumieniu wskazanym w art. 7.

W wymienionych przypadkach wybór prawa musi odpowiadać wymogom wskazanym w treści rozporządzenia, jednak mimo że swoboda stron nie została ograniczona wprost, muszą się one liczyć z konsekwencjami wyboru prawa w złej wierze. Zgodnie z art. 3 ust. 3 rozporządzenia, gdy mimo dokonania wyboru prawa przez strony okaże się, że wszystkie inne elementy stanu faktycznego znajdują się w państwie innym niż państwo, którego prawo zostało wybrane, dokonany przez strony wybór nie wyłącza możliwości stosowania bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa tego innego państwa. Takie ograniczenie swobody wyboru prawa zostało wprowadzone, aby uniemożliwić dokonanie takiego wyboru prawa obcego dla stosunków o charakterze czysto wewnętrznym przez strony umowy mające swoją siedzibę poza terytorium danego państwa, które pozwoliłoby im uniknąć niekorzystnych konsekwencji zastosowania bezwzględnie obowiązujących przepisów wewnętrznych państwa, w którym znajdują się wszystkie istotne

40. O. Lando, P. A. Nielsen, *Rome I Regulation*, CML Rev. 45, 2008, s. 1699.

41. A. Bělohávek, op. cit., s. 1198.

42. Ibidem.

z kolizyjnego punktu widzenia elementy stanu faktycznego⁴³. W przypadku umów ubezpieczenia zapobiega to sytuacji, w której na przykład bezwzględnie obowiązujące przepisy polskiej ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych byłyby wyłączone przez strony umowy w związku z wyborem prawa pozwalającego na objęcie takim ubezpieczeniem danego ryzyka, gdy szkoda już powstała. Jednocześnie wybór prawa przez strony został ograniczony w przypadkach, w których większość elementów stanu faktycznego związana jest z prawem któregoś z państw członkowskich UE, a strony dokonałyby wyboru prawa innego państwa. Taki wybór stron nie będzie przeszkodą do zastosowania bezwzględnie obowiązujących przepisów prawa wspólnotowego, zgodnie z treścią art. 3 ust. 4 Rzym I. Natomiast gdy prawo unijne bezwzględnie obowiązujące nie jest stosowane bezpośrednio, w związku z faktem, że niektóre przepisy zostały umieszczone w treści dyrektyw, których normy skierowane są bezpośrednio do państw członkowskich, a nie stron danej umowy, będą mogły być zastosowane w takiej treści, w jakiej zostały implementowane przez dane państwo członkowskie do jego porządku prawnego⁴⁴. Sytuacja taka będzie występowała w przypadku przepisów dotyczących ochrony konsumentów, które bez wątpienia mają ogromne znaczenie dla praktyki ubezpieczeniowej.

Jednocześnie, w przypadku braku wyboru prawa przez strony lub w sytuacji, gdy dokonany wybór okaże się bezskuteczny, zgodnie z art. 4 ust. 1 lit. b rozporządzenia, prawem właściwym dla takich umów będzie prawo państwa, w którym ubezpieczyciel ma swoją siedzibę. Umowy ubezpieczenia, z uwagi na swój charakter, zwyczajowo są kwalifikowane jako umowy o świadczenie usług, toteż właściwe będzie wskazanie prawa zgodnie z art. 4 ust. 1 lit. b. Gdyby jednak uznać, że nie przypominają one swoim charakterem umowy o świadczenie usług lub mają cechy innych umów wskazanych w art. 4 ust. 1 lit. a–h, zgodnie z treścią art. 4 ust. 2, prawo właściwe zostałoby wskazane na podstawie określenia miejsca zwykłego pobytu strony, która zobowiązana jest do spełnienia świadczenia charakterystycznego. Generalnie uznaje się, że świadczeniem charakterystycznym jest udzielenie ochrony ubezpieczeniowej na wypadek zajścia zdarzenia objętego zakresem umowy ubezpieczenia, więc prawo właściwe, jak mówi treść wspomnianej reguły korekcyjnej powinno być wskazane zgodnie z miejscem zwykłego pobytu ubezpieczyciela. Gdyby jednak zdarzyła się umowa, z treści której wynikałoby, że pozostaje w ściślejszym związku z prawem państwa innego niż prawo państwa wskazane na mocy postanowień art. 4 ust. 1 lub 2, to zgodnie z treścią art. 4 ust. 3 należy stosować prawo tego innego państwa, z którym elementy stanu faktycznego, którego dotyczy umowa, wykazują znacznie ściślejszy związek. Warto jednocześnie zaznaczyć, że sytuacja braku wyboru prawa lub nieskutecznego dokonania wyboru będzie w bardzo niewielu przypadkach dotyczyła wskazania prawa dla tych umów, z uwagi na fakt, że są one zawierane przez profesjonalistów, dla których kwestia uregulowania prawa właściwego dla zaciąganych przez nich zobowiązań ma zasadnicze znaczenie. Ponadto, w związku z tym, że centralnym pojęciem, z którym związane są normy kolizyjne w treści rozporządzenia, jest ryzyko ubezpieczeniowe, w doktrynie podkreśla się, że słusznym rozwiązaniem jest odejście od koncepcji świadczenia charakterystycznego dla wskazania prawa właściwego dla umów ubezpieczenia⁴⁵.

43. G.P. Callies, *Article 3 Rome I*, [w:] *Rome Regulations. Commentary on the European Rules on the Conflict of Laws*, red. G.P. Callies, Kluwer Law International, The Netherlands 2011, s. 82.

44. *Ibidem*, s. 85.

45. M. Fras, *op. cit.*, s. 291.

Należy podkreślić, że w przypadkach, gdy stroną umowy ubezpieczenia obejmującej ryzyko masowe, położone poza granicami państw członkowskich, będzie mały przedsiębiorca, to w stosunku do niego nie będą miały zastosowania przepisy chroniące stronę słabszą. Wniosek taki wypływa z faktu, że zakres art. 7 ust. 3 rozporządzenia nie obejmuje umowy, którą taki podmiot zawiera, nie można bowiem utożsamiać podziału na ryzyka duże i masowe z odpowiednio niekonsumenckim i konsumenckim charakterem takich umów⁴⁶, a co więcej, na gruncie wskazanym w art. 6 rozporządzenia nie będzie on mógł być uznany za konsumenta, a tym samym nie będzie mógł powoływać się na przepisy przyznające mu szerszą ochronę⁴⁷.

Omawiając zakres swobody wyboru prawa właściwego dla umowy ubezpieczenia, podkreślić należy, że twórcy Rzym I, mimo że prace nad tzw. wspólnymi ramami odniesienia (*Common Frame of Reference*), będącymi zbiorem wspólnych zasad prawa prywatnego funkcjonujących w państwach członkowskich, są w fazie zaawansowanej, nie zdecydowali się na wyrażenie wprost prawa stron do wyboru systemu prawnego, czy też zbioru zasad prawnych odnoszących się do danej dziedziny, który nie byłby prawem któregośkolwiek państwa. W przypadku dokonania przez strony takiego wyboru uważany on będzie za materialnoprawne wskazanie prawa, a nie wybór w rozumieniu kolizyjnym, co w konsekwencji doprowadzi do tego, że postanowienia takich norm prawnych będą miały zastosowanie do stosunku umowy stron w zakresie, w jakim nie będą one pozostawały w sprzeczności z bezwzględnie obowiązującymi przepisami prawa państwa, które będzie miało zastosowanie. W treści punktu 14 Preambuły Rzym I wskazano natomiast, że w chwili, gdy taki instrument powstanie, będzie mógł wskazywać w swojej treści, że strony danej umowy mogą wybrać jego postanowienia w ramach kolizyjnego wyboru prawa właściwego dla uregulowania swoich praw i obowiązków, a wybór taki nie będzie uważany jedynie za materialnoprawne wskazanie prawa.⁴⁸ Strony umowy ubezpieczenia będą mogły więc wybrać normy opracowane przez *Project Group „Restatement of European Insurance Contract Law”: Draft Common Frame of Reference, Chapter III, Section IX, Insurance Contract*⁴⁹, który zawiera wspólne materialnoprawne przepisy obowiązujące w państwach członkowskich w odniesieniu do umów ubezpieczenia.⁵⁰ Poprzez umożliwienie stronom umowy dokonania takiego wyboru, ze względu na zastosowanie wspólnych wszystkim państwom norm prawnych w tego rodzaju zbiorach, zminimalizowane zostałyby ryzyko błędnego zastosowania norm kolizyjnych, co korzystnie wpłynęłoby na sytuację ubezpieczonych i ubezpieczycieli.⁵¹

46. K. Ludwichowska, Th. Thiede, op. cit., s. 68.

47. P. Stone, op. cit., s. 367.

48. O. Lando, P. A. Nielsen, op. cit., s. 1698.

49. Dokładny opis historii prac, idei i celów przyświecających *Project Group „Restatement of European Insurance Contract Law”* znajduje się pod adresem: <http://restatement.info/>. Na tej stronie znajduje się również projekt *Draft Common Frame of Reference, Chapter III, Section IX, Insurance Contract* zarówno w języku angielskim, jak też jego polskie tłumaczenie autorstwa D. Fuchsa.

50. A.Th. Müller, *Vers un droit européen du contrat d'assurance. Le „Project Group Restatement of European Insurance Contract Law”*, *European Review of Private Law* 2007, vol. 1, s. 59–100.

51. D. Fuchs, *Właściwość sądu i właściwość prawa w europejskich ubezpieczeniach gospodarczych*, „Prawo Asekuracyjne” nr 2 [58]/2008, s. 51.

Prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia dużych ryzyk

Jak już zostało wskazane, odnośnie umów ubezpieczenia obejmujących duże ryzyka⁵² zastosowanie mają przepisy art. 7 rozporządzenia. Zgodnie z treścią art. 7 ust. 2 strony umów ubezpieczenia obejmujących duże ryzyka mogą swobodnie dokonać wyboru prawa, zgodnie z treścią art. 3 rozporządzenia i zawartymi w art. 3 ust. 3 i ust. 4 ograniczeniami. Postanowienia art. 7 stosuje się do nich niezależnie od tego, gdzie położone jest ryzyko, które obejmują swoim przedmiotem. Jednakże w przypadku ubezpieczenia dużych ryzyk należy mieć na uwadze okoliczność możliwą, choć mało prawdopodobną, odnoszącą się do uregulowania sytuacji, gdy strony umowy nie wskazały prawa właściwego samodzielnie lub prawo przez nie wskazane będzie wybrane nieskutecznie. W takim przypadku, zgodnie z treścią ostatniego akapitu art. 7 ust. 2, umowa ubezpieczenia podlega prawu państwa, w którym ubezpieczyciel ma miejsce zwykłego pobytu, a jeżeli ze wszystkich okoliczności sprawy wyraźnie wynika, że umowa pozostaje w znacznie ściślejszym związku z innym państwem, to stosuje się prawo tego innego państwa. W związku z tym, że efekt zastosowania art. 7 ust. 2 oraz art. 4 ust. 2–4 w odniesieniu do takich sytuacji byłby taki sam⁵³, postanowienie to można uznać za legislacyjne *superfluum*. Zauważyć przy tym należy, że na podstawie poprzednio obowiązujących regulacji w zakresie wskazania prawa właściwego w przypadku braku wyboru prawa przez strony umowy ubezpieczenia dużych ryzyk, znajdujących się na terenie państw UE, prawem właściwym dla takiej umowy ubezpieczenia było prawo państwa członkowskiego, z którym dana umowa była najbardziej związana, przy czym uznawano, że najściślejszy związek występuje z państwem, na terenie którego umiejscowione było ryzyko objęte umową⁵⁴. Oznaczało to, że zazwyczaj było to prawo państwa, w którym swoje miejsce pobytu miał ubezpieczający.⁵⁵

Mogłoby się wydawać, że poddanie umów ubezpieczenia dużych ryzyk pod zakres zastosowania art. 7 jest w ogóle niepotrzebne i jeśli zamiarem twórców rozporządzenia było przyznanie stronom takich umów ubezpieczenia swobody w zakresie wyboru prawa właściwego dla łączącego je stosunku, wystarczające byłoby wyłączenie takich umów ubezpieczenia poza zakres zastosowania art. 7. Jednakże taka regulacja pozostała z uwagi na chęć objęcia umów ubezpieczenia dużych ryzyk, których zawarcie może być w danym państwie obowiązkowe, postanowieniami art. 7 ust. 4 rozporządzenia.⁵⁶

Prawo właściwe dla ubezpieczenia ryzyk masowych

Zgodnie z treścią art. 7 ust. 3 rozporządzenia do wszystkich innych ryzyk, niż wymienione w ust. 2, zastosowanie mają postanowienia wskazane w tymże ust. 3. Tym samym wszelkie inne rodzaje

52. Na ten temat również: K. Policha, A. Wnęk, op. cit., s. 3–16.

53. Z zastrzeżeniem, że w okolicznościach danego przypadku stosunek prawny między stronami nie byłby ukształtowany w taki sposób, że świadczeniem charakterystycznym z niego wynikającym byłoby świadczenie podmiotu, któremu udzielana jest ochrona ubezpieczeniowa.

54. Art. 7 ust. 1 lit. h Dyrektywy 88/357/WE.

55. P. Stone, op. cit., s. 365.

56. H. Heiss, op. cit., s. 279.

ubezpieczeń, niebędące ubezpieczeniami dużych ryzyk, zgodnie z definicją wskazaną w art. 5 lit. d pierwszej Dyrektywy Rady 73/239/EWG z 24 lipca 1973 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i prowadzenia działalności w dziedzinie ubezpieczeń bezpośrednich (innych niż ubezpieczenia na życie), nazywane są ryzykami masowymi. Warto przy tym wspomnieć, że omawiane postanowienie dotyczy umów ubezpieczenia ryzyk masowych, które zlokalizowane są na terenie państw członkowskich UE, jako że tylko do nich stosuje się postanowienia art. 7 rozporządzenia.⁵⁷ W związku z faktem, że umowy ubezpieczenia ryzyk masowych bardzo rzadko są przedmiotem indywidualnych negocjacji, gdyż zawierane są przez podmioty o nierównej pozycji ekonomicznej, istnieje znikoma szansa na ustalenie przez strony prawa właściwego w drodze osobnej umowy.⁵⁸ Istnieje natomiast możliwość, że strony, zawierając umowę, nie wskażą prawa właściwego w ogóle. W takim przypadku zaistnieje konieczność określenia tego prawa, ze wskazaniem, gdzie jest położone ubezpieczane ryzyko, zgodnie z treścią art. 7 ust. 1 rozporządzenia. Gdyby jednak strony podjęły negocjacje w związku z wolą uregulowania prawa właściwego dla umowy ubezpieczenia ryzyka masowego, twórcy rozporządzenia ograniczyli im możliwość wyboru prawa przez enumeratywne wyliczenie praw właściwych, które mogą być przez strony wybrane w okolicznościach danego przypadku. I tak, na podstawie art. 7 ust. 3 rozporządzenia strony mogą wybrać:

- a) prawo państwa członkowskiego, w którym umiejscowione jest ryzyko ubezpieczeniowe w chwili zawarcia umowy;
- b) prawo państwa, w którym ubezpieczający ma miejsce zwykłego pobytu;
- c) w przypadku ubezpieczenia na życie – prawo państwa członkowskiego, którego obywatelem jest ubezpieczający;
- d) w przypadku umowy ubezpieczenia obejmującej ryzyka ograniczone do zdarzeń występujących w jednym państwie członkowskim, innym niż państwo członkowskie, w którym umiejscowione jest ryzyko ubezpieczeniowe – prawo tego państwa;
- e) jeżeli ubezpieczający będący stroną umowy ubezpieczenia objętej ust. 3 art. 7 prowadzi działalność handlową lub przemysłową, bądź wykonuje wolny zawód, a umowa ubezpieczenia obejmuje co najmniej dwa ryzyka ubezpieczeniowe związane z tą działalnością i są one umiejscowione w różnych państwach członkowskich – prawo jednego z tych państw członkowskich lub prawo państwa miejsca zwykłego pobytu ubezpieczającego.

Jak wynika z powyższego wyliczenia, prawo miejsca położenia ryzyka oraz prawo państwa, w którym ubezpieczający ma miejsce swojego zwykłego pobytu, można wybrać w przypadku każdego rodzaju umów ubezpieczenia. Natomiast dalej idące ograniczenia dotyczą takich rodzajów umów ubezpieczenia, na podstawie których ubezpieczane są ryzyka szczególnie istotne z punktu widzenia ubezpieczającego. Twórcy rozporządzenia nie wskazali jednakże, czy prawo opisane w lit. c–e można wybrać obok prawa wskazanego w lit. a i b. Zakładając, że twórcom rozporządzenia chodziło o taką właśnie interpretację tego przepisu, przykładowo w przypadku ubezpieczenia na życie, strony miałyby do wyboru zarówno prawo państwa, w którym ubezpieczający, będący osobą fizyczną, ma miejsce swojego zwykłego pobytu, lub prawo państwa, którego jest on obywatelem

57. A. Bělohávek, op. cit., s. 1198.

58. Strona słabsza zazwyczaj będzie zmuszona do zaakceptowania postanowień wskazanych przez ubezpieczyciela, który najczęściej zaznaczy w stosowanych przez siebie standardowych warunkach umownych, które prawo jest właściwe dla zawieranej umowy ubezpieczenia.

[*lex patriae*]. Takie rozumienie postanowień rozporządzenia byłoby w zgodzie z pierwotną treścią dyrektywy dotyczącej ubezpieczenia na życie.⁵⁹

Interesującym zabiegiem jest wskazanie w art. 7 ust. 3 lit. d sposobu określenia wyboru prawa dla umowy ubezpieczenia, obejmującej możliwość powstania szkody wyłącznie na terytorium innego państwa członkowskiego niż to, na którego terenie zlokalizowane zostało ryzyko objęte umową ubezpieczenia. Jest to tzw. przypadek szkody z elementem obcym⁶⁰, którego możliwość pojawienia się uprawnia strony umowy również⁶¹ do wyboru prawa państwa, w którym taka szkoda może powstać.

Podobnie należy rozumieć postanowienie art. 7 ust. 3 lit. e, dotyczące możliwości wyboru prawa właściwego dla umów związanych z działalnością handlową, przemysłową lub wykonywaniem wolnego zawodu, w przypadkach gdy ryzyka objęte umową zlokalizowane są w różnych państwach członkowskich, w stosunku do której to umowy strony mogą wybrać oprócz prawa państwa, w którym ubezpieczający ma miejsce swojego zwykłego pobytu, również prawo jednego państwa, na którego terytorium położone są ryzyka objęte postanowieniami umowy ubezpieczenia. Szerszy zakres możliwości wyboru prawa właściwego dla umowy został w tym przypadku podyktowany oparciem się na założeniu, że osoba prowadząca działalność gospodarczą ma większe doświadczenie w stosunkach handlowych i nie jest konieczne udzielanie jej podobnie szerokiej ochrony na podstawie przepisów prawa, jak osobie, która takiego doświadczenia nie posiada.⁶²

Dokonyjąc interpretacji postanowienia art. 7 ust. 3 rozporządzenia, należy mieć na uwadze fakt, że weszło ono w życie w chwili, gdy w państwach członkowskich implementowano już postanowienia dyrektyw ubezpieczeniowych, które odnosiły się wcześniej do zakresu przedmiotowego uregulowanego w tym postanowieniu. Nie można zatem interpretować jego treści w pełnym oderwaniu od istniejących poprzednio rozwiązań i należy uwzględnić fakt, że takie brzmienie tego przepisu jest wynikiem dużego kompromisu państw członkowskich.⁶³ Stąd też w treści rozporządzenia znalazła się swoista reguła korekcyjna, mówiąca, że w przypadkach, gdy przepisy prawa państw członkowskich, które mogą być brane pod uwagę przy dokonywaniu wyboru prawa właściwego w przypadku umów wskazanych w lit. a, b lub e, przyznają większą swobodę wyboru prawa właściwego dla umowy ubezpieczenia, strony mogą skorzystać z tej swobody.

Należy podkreślić, że na podstawie ostatniego akapitu art. 7 ust. 3 określane będzie prawo właściwe, kiedy wybór taki nie zostanie dokonany lub będzie dokonany nieskutecznie przez strony umowy. W takim przypadku racjonalne wydaje się zastosowane przez twórców rozporządzenia odesłanie do prawa państwa, w którym zlokalizowane jest ryzyko objęte umową ubezpieczenia. Jednocześnie wskazać należy, że w tym przypadku, ze względu na konieczność ochrony słabszej strony umowy ubezpieczenia, nie została przewidziana możliwość zastosowania klauzuli korekcyjnej, gdy nie będzie możliwe wskazanie prawa właściwego w inny sposób i odwołanie się do prawa najściślej związanego z daną umową.

59. A. Bělohávek, op. cit., s. 1199.

60. Ibidem.

61. W tym przypadku twórcy rozporządzenia nie określili, czy prawo wskazane w lit. d strony mogą wybrać jako prawo wyłącznie właściwe dla danej umowy, czy też obok prawa, którego możliwość wyboru została wskazana na podstawie lit. a i b.

62. A. Bělohávek, op. cit., s. 1199.

63. Ibidem.

Jednocześnie z uwagi na to, że umowa ubezpieczenia ryzyk masowych może dotyczyć kilku ryzyk położonych w różnych państwach, zastosowanie w takim przypadku art. 7 ust. 5 rozporządzenia, nakazującego dokonanie podziału takiej umowy na tyle umów, ile ryzyk podlegało ubezpieczeniu na jej podstawie, i dla każdej z nich osobno określać prawo właściwe, wydaje się wysoce kłopotliwe.⁶⁴ Mimo że problem rozszczępienia statutu takiej umowy ubezpieczenia może się okazać fikcyjny, to fakt, iż w ogóle dopuszczane jest takie rozwiązanie, nie przystaje do głównej zasady, którą się kierowano, podejmując się osobnego uregulowania postanowień wskazujących wybór prawa właściwego dla umowy ubezpieczenia ryzyk masowych.

Ubezpieczenia obowiązkowe w rozporządzeniu Rzym I

Szczególna regulacja art. 7 ust. 4 rozporządzenia dotyczy ubezpieczeń obowiązkowych. Zgodnie z treścią tego przepisu, określając prawo właściwe dla umów ubezpieczenia, dla których państwo członkowskie wprowadza obowiązek ubezpieczenia, należy zastosować dodatkowe reguły wskazane w lit. a i b tego ustępu. I tak, kwalifikacja danej umowy jako umowy ubezpieczenia obowiązkowego oraz ocena, czy umowa ubezpieczenia może być uznana za umowę ubezpieczenia obowiązkowego, będzie dokonywana zgodnie z normami prawa państwa, które przewiduje obowiązek zawarcia takiej umowy.⁶⁵ W przypadku gdy prawo państwa, w którym położone jest ubezpieczone ryzyko i prawo państwa, które nakłada obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia takiego ryzyka, stoją ze sobą w sprzeczności, zgodnie z treścią zdania drugiego lit. A, należy stosować prawo państwa, które przewiduje obowiązek zawarcia umowy ubezpieczenia. Tym samym, aby chronić interes państwa członkowskiego, nakładającego na ubezpieczającego obowiązek zawarcia umowy, nakazano stosowanie jego przepisów, bez względu na to, czy będą one korzystne dla ubezpieczającego, i bez możliwości uchylenia się od konieczności stosowania przepisów dla niego niekorzystnych.⁶⁶ Idąc dalej, rozporządzenie przewiduje możliwość wskazania, w drodze wyjątku, przez państwa członkowskie, że w przypadku ubezpieczeń obowiązkowych umowa taka podlega prawu państwa członkowskiego, które nakłada obowiązek ubezpieczenia. Umożliwiło to państwom członkowskim wyłączenie jakiegokolwiek autonomii woli stron umowy ubezpieczenia w przypadku, gdy dotyczy ona ubezpieczenia obowiązkowego, i zobowiązanie do stosowania wyłącznie jego własnego prawa w tym zakresie.

Zauważyć również należy, iż postanowienia art. 7 ust. 4 rozporządzenia nie znajdą zastosowania w przypadku umów ubezpieczenia ryzyk masowych, gdy ryzyko będące przedmiotem umowy będzie zlokalizowane poza terytorium któregośkolwiek z państw członkowskich, w rozumieniu wskazanym w tym artykule. Strony takiej umowy ubezpieczenia, w przypadku wyboru prawa dla umowy ubezpieczenia obowiązkowego, będą korzystały z takiej samej swobody dokonania wyboru, jak przy zawieraniu każdego innego rodzaju ubezpieczenia, przy czym w praktyce jedynie silniejsza strona umowy będzie w pełni korzystała z tej swobody, narzucając drugiej ze stron korzystniejsze dla siebie rozwiązanie. Trudno zrozumieć taki sposób uregulowania akurat tego rodzaju umów, zwążywszy na fakt, że w ich przypadku stronami umowy mogą być nieprofesjoniści, których brak

64. Ibidem, s. 1200.

65. M. Orlicki, *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Warszawa 2011, s. 273.

66. A. Bělohávek, op. cit., s. 1201.

wiedzy i doświadczenia handlowego może prowadzić do uszczuplenia ich praw. Co więcej, takie uregulowanie jest trudne do zrozumienia i zaakceptowania, zważywszy, że zakresem zastosowania postanowienia art. 7 ust. 4 objęte będą umowy ubezpieczenia obowiązkowego dużych ryzyk, których strony świadomie kształtują swoje prawa i obowiązki wynikające z umowy ubezpieczenia, biorąc również pod uwagę przepisy prawa, które mogłyby mieć do niej zastosowanie w kwestiach nieuregulowanych przez nie w umowie lub w kwestiach, które nie podlegałyby osobnej regulacji umownej, jak bezwzględnie obowiązujące przepisy danego, wybranego przez nie prawa.

Postanowienie art. 7 ust. 4 jest szeroko krytycznie komentowane przez przedstawicieli doktryny zarówno w Polsce, jak i za granicą.⁶⁷ Podkreśla się, że ustawodawca unijny zrezygnował z możliwości uregulowania prawa kolizyjnego dla umów ubezpieczenia obowiązkowego, odsyłając w tym zakresie do przepisów wewnętrznych państw członkowskich.

W treści art. 29 ust. 2 PPM polski ustawodawca skorzystał z przyznanej mu w treści rozporządzenia kompetencji do uregulowania reżimu kolizyjnego umów ubezpieczenia obowiązkowego, którego zawarcie jest wymagane na podstawie prawa polskiego, i wskazał, że w takich przypadkach należy zastosować prawo polskie. Rozwiązanie takie, jakkolwiek może wydawać się słuszne z prawnego punktu widzenia, z punktu widzenia praktyki może budzić opór, ponieważ przepisy polskiego prawa nie zawsze będą korzystne dla stron umowy.⁶⁸

Konsumenckie umowy ubezpieczenia z elementem międzynarodowym

Umowa ubezpieczenia może być uważana za umowę konsumencką i istnieje możliwość, że taka umowa będzie miała charakter międzynarodowy. Przy tym wzrasta prawdopodobieństwo zawarcia takiej umowy, ze względu na upowszechnienie się swobodnego przepływu osób mogących występować w obrocie gospodarczym jako konsumenci. Niezbędne są zatem przepisy prawa, które regulowałyby zaistniałe sytuacje. Umowy zawierane przez konsumentów należy kwalifikować jako umowy ubezpieczenia ryzyk masowych, więc w ich przypadku na gruncie przepisów kolizyjnych będziemy mieli do czynienia z dwoma sytuacjami. Po pierwsze, w przypadku gdy ubezpieczane ryzyko będzie zlokalizowane na terenie któregośkolwiek z państw członkowskich, to wtedy zastosowanie dla wyboru prawa właściwego dla umowy ubezpieczenia będą miały postanowienia art. 7 ust. 3 rozporządzenia. Po drugie, w przypadku gdy ryzyko będzie zlokalizowane poza terytorium państw członkowskich, zastosowanie będą miały przepisy ogólne rozporządzenia oraz art. 6.⁶⁹

67. K. Ludwichowska, Th. Thiede, op. cit., s. 70; P. Stone, op. cit., s. 367; H. Heiss, op. cit., s. 279; A. Bělohávek, op. cit., s. 1201; w mniejszym stopniu również przez M. Kropka, op. cit., 249.

68. K. Policha, A. Wnęk, op. cit., s. 8–9 – z niewiadomych względów omawiając ewentualne niekorzystne konsekwencje zastosowania wyłączenia swobody wyboru prawa dla umowy ubezpieczenia obowiązkowego dużych ryzyk w ustawie PPM, autorki wskazują, że w przypadku umów ubezpieczenia OC takim czynnikiem jest czasowy zakres ochrony ubezpieczeniowej i jego ograniczenie w art. 822 § 2 k.c. do udzielenia ochrony ubezpieczeniowej w chwili, gdy szkoda powstała w okresie objętym ubezpieczeniem, czyli tzw. *trigger acts committed*, by następnie stwierdzić, że ma on jedynie zastosowanie do umów ubezpieczenia dobrowolnego, a do ubezpieczeń obowiązkowych będzie miał zastosowanie art. 9a ustawy o ubezpieczeniach obowiązkowych, w związku z nowelizacją z 2012 r. art. 10 ust. 1a te same ustawy, których to przepisów w jakikolwiek sposób nie komentują.

69. K. Ludwichowska, Th. Thiede, op. cit., s. 68.

Zgodnie z treścią art. 6 ust. 1 umowa ubezpieczenia podlegała będzie prawu państwa, w którym konsument ma miejsce swojego zwykłego pobytu, w przypadku gdy ubezpieczyciel, z którym zawiera on umowę, wykonuje swoją działalność gospodarczą w państwie lub w jakikolwiek sposób kieruje taką działalność do tego państwa lub do kilku państw z tym państwem włącznie, a umowa wchodzi w zakres tej działalności. W chwili, gdy umowa ubezpieczenia spełniałaby warunki wskazane w art. 6 ust. 1 lit. a i b, strony takiej umowy mają prawo dokonać wyboru prawa właściwego zgodnie z postanowieniami art. 3 rozporządzenia, z tym zastrzeżeniem, że wybór taki nie może prowadzić do pozbawienia konsumenta ochrony przyznanej mu na podstawie przepisów, których nie można wyłączyć w drodze umowy, na mocy prawa, jakie zgodnie z ust. 1 byłoby właściwe w braku wyboru.

Gdy stan faktyczny wskazuje, że umowa nie będzie podlegała uregulowaniu wskazanemu w ust. 1 i 2 art. 6, zgodnie z postanowieniami ust. 3 art. 6 rozporządzenia, strony będą miały prawo skorzystać ze swobody wyboru prawa, zagwarantowanej na podstawie art. 3 rozporządzenia. Sytuację kolizyjną konsumenckich umów ubezpieczenia komplikuje ponadto zapis art. 6 ust. 4 lit. a, który wskazuje, że do umów o świadczenie usług, które mają być świadczone na rzecz konsumenta wyłącznie w państwie innym niż to, w którym konsument ma miejsce zwykłego pobytu, postanowienia art. 6 ust. 1 i 2 nie mają zastosowania. Tym samym w przypadku umowy ubezpieczenia ryzyka, które znajduje się poza terytorium państwa, w którym konsument ma swoje miejsce zwykłego pobytu, prawo właściwe ustalone będzie na podstawie przepisów ogólnych art. 3 i art. 4. W przypadku gdy strony nie dokonają wyboru prawa, prawem właściwym dla takiej umowy ubezpieczenia będzie prawo państwa, w którym ubezpieczyciel ma swoją siedzibę, ze wszystkimi tego konsekwencjami, łącznie z tym, że może ono nie przewidywać takiej ochrony praw konsumentów, jakie obowiązują w państwach członkowskich UE, co postawi konsumenta w niekorzystnej sytuacji.⁷⁰

Dodać również należy, że podnoszone są w doktrynie głosy, iż w celu zapewnienia jednolitej ochrony ubezpieczających, ze względu na specyficzną naturę umowy ubezpieczenia, art. 6 nie powinien mieć zastosowania do tych umów.⁷¹ Stanowisko takie wskazane zostało w punkcie 32 Preambuły rozporządzenia. Jednakże nie można byłoby mówić o jednakowej ochronie ubezpieczających bez objęcia nią konsumentów posiadających swoje miejsce stałego pobytu w jednym z państw członkowskich, którzy zawierają umowę ubezpieczenia ryzyka, zlokalizowanego poza terytorium tych państw. Z tego względu, dokonywana jest systemowa interpretacja tego postanowienia, której rezultatem jest stwierdzenie, że postanowienia samego rozporządzenia, przedstawiające konkretne regulacje, mają pierwszeństwo przed postanowieniami Preambuły, w której wskazany jest jedynie cel, do którego należy dążyć, stosując przepisy rozporządzenia.⁷²

Skomplikowany reżim kolizyjnoprawny umów ubezpieczenia zawieranych przez konsumentów nie został w żaden sposób uproszczony przez polskiego ustawodawcę. Zgodnie z art. 28 ustawy PPM prawo właściwe dla zobowiązań wynikających z umów należy określać zgodnie z postanowieniami rozporządzenia Rzym I. W przypadku zobowiązań, których stroną jest konsument, poza przypadkami uregulowanymi w rozporządzeniu, wybór prawa państwa niebędącego państwem

70. H. Heiss, op. cit., s. 274.

71. P. Stone, op. cit., s. 367.

72. Ibidem.

członkowskim Europejskiego Obszaru Gospodarczego, dla umowy, która wykazuje ścisły związek z obszarem co najmniej jednego państwa członkowskiego, nie może prowadzić do pozbawienia konsumenta ochrony przyznanej mu przepisami prawa polskiego, wdrażającymi dyrektywy⁷³. Wnioskować z tego należy, że polski ustawodawca podjął próbę zrównania sytuacji konsumentów w przypadkach, gdy mogliby oni zostać jej pozbawieni w związku z wyborem prawa państwa, które takiej ochrony nie przyznaje.

Podsumowanie

Odsyłając do bezpośredniego stosowania przepisów rozporządzenia Rzym I, polski ustawodawca z jednej strony zapewnił, że w stosunkach zarówno z państwami należącymi do UE, jak też z państwami spoza UE będą obowiązywały jednolite normy kolizyjne. Zabieg ten oceniany jest różnie. Przeciwnicy takiego rozwiązania wskażą, że w ten sposób na stosunki z podmiotami zupełnie niezwiązanymi z kulturą prawną europejską przeniesiono rozwiązania, które są specyficznie dostosowane do wymagań i uregulowań wewnątrzspółnotowych. Z drugiej strony, w przypadku uregulowania norm kolizyjnych w polskiej ustawie, w inny sposób niż w treści rozporządzenia, z uwagi na jego bezpośrednie stosowanie w prawie państw członkowskich, i tak zmuszeni byliśmy się do nich dostosować.

Mając na uwadze powyższe rozważania, należy pozytywnie ocenić fakt ujednoczenia przepisów kolizyjnych odnoszących się do umowy ubezpieczenia w prawie polskim i zebrania ich w jednym akcie prawnym. Nie ulega wątpliwości, że zabieg ten był poniekąd konsekwencją działań ustawodawcy unijnego, który, regulując kwestie prawa właściwego w drodze aktu prawnego mającego bezpośrednie zastosowanie w porządkach prawnych tych państw, spowodował, że przepisy prawa wewnętrznego państw członkowskich, które dotyczyły kwestii uregulowanych w rozporządzeniu Rzym I, stały się zbędne i należało je wyeliminować z porządków prawnych państw członkowskich. Jednak same przepisy regulujące reżim kolizyjnoprawny umów ubezpieczenia zawarte w treści Rzym I, do którego odsyła ustawa PPM, w dalszym ciągu należy oceniać bardzo krytycznie. Wprowadzone do prawa europejskiego rozwiązania jedynie pozornie uprościły oparty poprzednio na przepisach dyrektyw system norm kolizyjnych, przez zebranie ich w jednym akcie prawnym. Niestety poza tym jednym pozytywnym efektem, nie można wskazać innych korzystnych skutków przyjęcia tych przepisów. Normy kolizyjne odnoszące się do umowy ubezpieczenia w dalszym ciągu są skomplikowane, wielowarstwowe i w wielu przypadkach niespójne.

73. W przypadku umowy ubezpieczenia będą to: Dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich [Dz. Urz. WE L 95 z 21.04.1993, s. 29; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2, s. 288]; Dyrektywa 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość [Dz. Urz. WE L 144 z 04.06.1997, s. 19; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 3, s. 319]; Dyrektywa 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 września 2002 r. dotycząca sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniająca Dyrektywę Rady 90/619/EWG oraz Dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE [Dz. Urz. UE L 271 z 09.10.2002, s. 16; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 6, t. 4, s. 321].

Bibliografia

- Bělohávek A., *Rozporządzenie Rzym I. Konwencja Rzymska. Komentarz, T. 1*, Warszawa 2010.
- Bonomi A., *Quelques observations sur le Règlement Rome I sur la loi applicable aux obligations contractuelles*, [w:] J. de Mestre, A. Bonomi, A. Albarian, *Regards comparatistes sur le phénomène contractuel*, Aix-en-Provence 2006.
- Bonomi A., *Rome I Regulation on the Law Applicable to Contractual Obligations. Some general remarks*, Yearbook of Private International Law 2008, vol. X.
- Callies G.P., *Article 3 Rome I*, [w:] *Rome Regulations. Commentary on the European Rules on the Conflict of Laws*, red. G.P. Calliess, Kluwer Law International, The Netherlands 2011.
- Dyrektywa Rady 73/239/EWG z 24 lipca 1973 r. w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do podejmowania i prowadzenia działalności w dziedzinie ubezpieczeń bezpośrednich (innych niż ubezpieczenia na życie) (Dz. U. L 228 z 16.8.1973, str. 3–19).
- Druga Dyrektywa Rady z 22 czerwca 1988 r. (88/357/EWG) w sprawie koordynacji przepisów ustawowych, wykonawczych i administracyjnych odnoszących się do ubezpieczeń bezpośrednich innych niż ubezpieczenia na życie i ustanowienia przepisów ułatwiających skuteczne korzystanie ze swobodny świadczenia usług oraz zmieniającej dyrektywę 73/239/EWG (Dz. Urz. UE L 172/1 z 04.07.1988).
- Dyrektywa Rady 93/13/EWG z 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz. Urz. WE L 95 z 21.04.1993, s. 29; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2, s. 288).
- Dyrektywa 97/7/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 20 maja 1997 r. w sprawie ochrony konsumentów w przypadku umów zawieranych na odległość (Dz. Urz. WE L 144 z 04.06.1997, s. 19; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 3, s. 319).
- Dyrektywa 2002/65/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 23 września 2002 r. dotycząca sprzedaży konsumentom usług finansowych na odległość oraz zmieniająca Dyrektywę Rady 90/619 EWG oraz Dyrektywy 97/7/WE i 98/27/WE (Dz. Urz. UE L 271 z 09.10.2002, s. 16; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 6, t. 4, s. 321).
- Dyrektywa 2002/83/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z 5 listopada 2002 r. dotycząca ubezpieczeń na życie (Dz. Urz. UE L 345 z 19.12.2002, s. 1–51).
- Fras M., *Prawo właściwe dla umowy ubezpieczenia na życie*, „Prawo Asekuracyjne” nr 1/2008, s. 45–61.
- Fras M., *Legislacyjna koncepcja kodeksu ubezpieczeń a kolizyjne prawo ubezpieczeniowe*, [w:] *O potrzebie polskiego kodeksu ubezpieczeń*, red. E. Kowalewski, Toruń 2009, s. 279–319.
- Fuchs B., *Normy kolizyjne dla umów ubezpieczenia w prawie wspólnotowym i w prawie polskim – zagadnienia wybrane*, „Rejent” nr 1 (213)/2009, s. 9–32.
- Fuchs D., *Właściwość sądu i właściwość prawa w europejskich ubezpieczeniach gospodarczych*, „Prawo Asekuracyjne” nr 2 (58)/2008, s. 49–65.
- Heiss H., *Insurance contracts in Rome I: Another recent failure of the European Legislature*, Yearbook of Private International Law 2008, vol. 10.
- Konwencja rzymska z dnia 19 czerwca 1980 r. o prawie właściwym dla zobowiązań umownych (Dz. U. z 2008 r., nr 10, poz. 57).
- Kowalewski E., *Problematyka kolizyjnego prawa ubezpieczeniowego*, PiP 2005, z. 2.

- Kowalewski E., *Ubezpieczenia transgraniczne – aspekty prawne*, „Forum Dyskusyjne Ubezpieczeń i Funduszy Emerytalnych” 2005, z. 5, Warszawa.
- Kropka M., *Kolizyjnoprawna regulacja umowy ubezpieczenia w Rozporządzeniu Rzym I*, Wydawnictwo UŚ, Katowice 2010.
- Lando O., Nielsen P. A., *Rome I Regulation*, CML Rev. 45, 2008, s. 1687–1725.
- Ludwichowska K., Thiede Th., *Reżim kolizyjny umowy ubezpieczenia po wejściu w życie rozporządzenia Rzym I*, „Prawo Asekuracyjne” nr 2(59)/2009.
- Mączyński A., *Opinia o projekcie ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe (druk sejmowy 1277) z dnia 16 grudnia 2008 r.*, Biuro Analiz Sejmowych, Opinie Zlecone – tekst dostępny 12 kwietnia 2012 r. pod adresem strony internetowej: [http://orka.sejm.gov.pl/IEKSBAS.nsf/0/C125728000417C20C12575390049B561/\\$file/i3249-08.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/IEKSBAS.nsf/0/C125728000417C20C12575390049B561/$file/i3249-08.pdf).
- Müller A.Th., *Vers un droit européen du contrat d'assurance. Le „Project Group Restatement of European Insurance Contract Law”*, European Review of Private Law 2007, vol. 1, s. 59–100.
- Orlicki M., *Ubezpieczenia obowiązkowe*, Warszawa 2011.
- Pazdan M., *O potrzebie uchwalenia nowej ustawy – Prawo prywatne międzynarodowe*, Zeszyty Prawnicze Biura Analiz Sejmowych nr 1 (21) 2009.
- Policha K., Wnęk A., *Prawo prywatne międzynarodowe. Zasady wyboru prawa właściwego dla dużych ryzyk ubezpieczeniowych. Zagadnienia praktyczne*, „Prawo Asekuracyjne” nr 3/2011. Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) 593/2008 z dnia 17 czerwca 2008 r. (Rzym I) o prawie właściwym dla zobowiązań umownych (Dz. U. L 178 z 9.7.2009, s. 12–13).
- Stone P., *EU Private International Law*, 2nd edition, Elgar European Law 2010.
- Symeonides S., *Party autonomy in Rome I and II from a comparative perspective*, [w:] K. Boele-Woelki, T. Einhorn, D. Girsberger & S. Symeonides (red.), *Convergence and Divergence in Private International Law – Liber Amicorum Kurt Siehr*, Eleven International Publishing, the Netherlands 2010.
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o działalności ubezpieczeniowej (Dz. U. Nr 124, poz. 1151, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 22 maja 2003 r. o ubezpieczeniach obowiązkowych, Ubezpieczeniowym Funduszu Gwarancyjnym i Polskim Biurze Ubezpieczycieli Komunikacyjnych (Dz. U. Nr 124, poz. 1152, z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 4 lutego 2011 r. Prawo prywatne międzynarodowe (Dz. U. Nr 80, poz. 432).
- Ustawa z dnia 24 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 z późn. zm.).
- Ustawa z dnia 18 września 2001 r. Kodeks morski (Dz. U. 2009, Nr 217, poz. 1689 – tekst jednolity).

Governing law for insurance contracts in view of the Polish law against the background of EU regulations

In the context of significant changes in the field of the international private law at the European level, in connection with the entry into force of European Parliament's and Council's regulations dealing with the governing law for contractual and non-contractual obligations also the Polish legislator has decided to introduce modern solutions for this branch of law. On February 4, 2011 the Sejm adopted the new Act on Private International Law. This event is very important for all legal relationships connected with various legal systems, including international insurance relationships, due to the fact that the Act has introduced to our legal system solutions adjusted to the

economic reality, in which economic relationships between entities located in various countries have become an everyday thing.

By the time the new Act on Private International Law took effect, the governing law for insurance contracts had been regulated by a number of legal acts, depending on the types of risks covered. Such a state of affairs led to a chaos in this area, and parties to contracts were not able to have sufficient certainty as to the law according to whose norms their rights and obligations would be determined. The aim of the introduction of the new regulations in the field of the governing law for insurance contracts, both at the European level and in Poland, was to simplify, make uniform and place regulations on the governing law for the insurance contract in one legal act. Have these aims been achieved however? Or maybe parties to insurance contracts are still forced to look for solutions appropriate for them in an impenetrable maze of complex regulations which are difficult to understand?

PROF. ZW. DR HAB. EUGENIUSZ KOWALEWSKI – Katedra Prawa Cywilnego i Międzynarodowego Obrotu Gospodarczego WPiA UMK w Toruniu.

AGATA BZDYŃ – jest doktorantką w Zakładzie Prawa Ubezpieczeniowego, Katedry Prawa Cywilnego i Międzynarodowego Obrotu Gospodarczego, Wydziału Prawa i Administracji UMK w Toruniu. Jest również aplikantką III r. aplikacji radcowskiej przy OIRP w Toruniu.